

ΠΡΑΚΤΙΚΑ

Β' ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ

ΚΑΙ Η
ΠΕΡΙΟΧΗ
ΤΟΥΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ
ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ
ΜΕΧΡΙ ΤΗ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Α' ΤΟΜΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2013

GORDANA BLAGOJEVIĆ

**ΟΙ ΣΕΡΡΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΓΥΡΩ ΠΕΡΙΟΧΕΣ
ΣΤΗ ΣΕΡΒΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΑ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΩΝ
ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΗΜΙΣΥ ΤΟΥ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ**

Στην παρούσα εισήγηση θα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε όσο συντομότερα γίνεται τα θέματα, στα οποία εστίασε την προσοχή της η σερβική ιστοριογραφία σχετικά με τις Σέρρες και τη γύρω περιοχή από την εποχή των τουρκικών κατακτήσεων έως και το πρώτο ήμισυ του 20ου αιώνα. Αυτή η περιοχή έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τους Σέρβους ιστορικούς κατά την περίοδο κατά την οποία ήταν υπό τη σέρβικη κυριαρχία, έτσι ώστε θεωρώ σκόπιμο να αναφερθώ ειδικά σ' αυτή την περίοδο.

Οι Σέρρες κατά τον ΙΔ' αιώνα ήταν μιά πόλη με σημαντικό πολιτικό και στρατηγικό ενδιαφέρον, είτε όταν ήταν υπό την εξουσία βυζαντινού βασιλιά, ή ακόμη και όταν ήταν μέρος της Σερβικής Αυτοκρατορίας του Στέφανου Dušan. Από αυτήν προέκυψε και το λεγόμενο κράτος των Σερρών με βασίλισσα τη χήρα Ελένη (μετέπειτα μοναχή Ελισάβετ) και μετά από αυτήν δεσπότη τον Ιωάννη Uglješa¹. Για αυτό το λόγο ο Β. Ferjančić το επέλεξε για το αντικείμενο της μελέτης του. Χώρισε την ιστορία των Σερρών του ΙΔ' αιώνα σε τρεις περιόδους: βυζαντινή έως το Σεπτέμβριο του 1345, μετά η περίοδος της σερβοκρατίας μέχρι το Νοέμβριο 1371, και ξανά βυζαντινή μέχρι την άλωση της πόλεως από τους Τούρκους (19η Σεπτεμβρίου 1383)².

Από αυτές τις τρεις περιόδους, για τη σερβική ιστοριογραφία, η πιο ενδιαφέρουσα είναι η περίοδος της σερβοκρατίας. Μετά την κατάκτηση των Σερρών ο Στέφανος Dušan ανακηρύχτηκε εδώ *βασιλεύς και αυτοκράτωρ Σερβίας και Ρωμανίας* (1345), και η πόλη ήταν ένα είδος πρωτεύουσας για την περιοχή. Την περίοδο της σερβοκρατίας στις Σέρρες ο Β. Ferjančić τη χωρίζει σε δύο περιόδους: μέχρι το θάνατο του βασιλέα Στέφανου Dušan (1355), όταν οι Σέρρες αποτελούσαν μόνο ένα από τα κέντρα του μεγάλου κράτους, και από το 1355 έως το 1371, όταν οι Σέρρες ήταν η πρωτεύουσα του κράτους, στο οποίο πρώτα κυβέρνησε η χήρα του Dušan βασίλισσα Ελένη (Ελισάβετ) και μετά την εξουσία ανέλαβε ο δεσπότης Ιωάννης Uglješa³.

1. Б. Ферјанчић, *Византијски и српски Сер у XIV столећу*, Београд 1994, 1.

2. Б. Ферјанчић, *ό.π.*, σ. 4.

3. Б. Ферјанчић, *ό.π.*, σ. 68.

Ξεκινώντας από το γεγονός το οποίο αναφέρεται στις πηγές, για τη συγχνή παρουσία του Στέφανου Dušan στις Σέρρες, ο A. Deroko θεωρούσε ότι ο Dušan έζησε μόνιμα εκεί και ότι οι Σέρρες ήταν πρωτεύουσα στο νότο. Επίσης θεωρούσε ότι ο Στέφανος Dušan, η βασίλισσα Ελένη και ο δεσπότης Ιωάννης Uglješa διέμεναν στην πλατεία πάνω από την πόλη, ανατολικά της συνέχειας της άνω πόλης⁴. Σύμφωνα με τον B. Ferjančić, οι Σέρρες είναι το πρότυπο για να καθοριστούν οι αρχές και οι βάσεις, πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε ολόκληρη η εξουσία του Στέφανου Dušan στις κατακτημένες βυζαντινές πόλεις και περιοχές⁵.

Ο βασιλέας Утоš το 1365 έστειψε τον Vukašin κράλλη, με τον οποίο και συγκυβέρνησε, και τον Ιωάννη Uglješa δεσπότη⁶. Η σύζυγος του Uglješa ήταν η μορφωμένη και χαρισματική βασίλισσα Ελένη, κόρη του καίσαρα Βοίχνα, άρχοντα της Δράμας⁷. Το έδαφος του κράτους των Σερρών περιελάμβανε παλαιές βυζαντινές πόλεις και περιοχές ακόμη και το Άγιον Όρος. Για τη μελέτη των σχέσεων μεταξύ των Σέρβων και των Ελλήνων στις παλαιές βυζαντινές επικράτειες είναι η πιο ενδιαφέρουσα περιοχή. Η ιστορία της δεν έχει ερευνηθεί πολύ, γιατί οι πηγές που έχουμε είναι ελάχιστες. Ο Γ. Οστρογκόρσκι επέλεξε να μελετήσει εκείνα τα έγγραφα, μέσα από τα οποία ήταν δυνατόν να αναδειχτούν τα κύρια χαρακτηριστικά και να γίνει κατανοητός ο χαρακτήρας του κράτους των Σερρών⁸. Χρησιμοποιώντας ελάχιστα πολύτιμα έγγραφα, από την ίδια εποχή του κράτους των Σερρών, διαφώτισε μιά σειρά ζητημάτων. Έδωσε μία όχι ολοκληρωμένη, όμως αυθεντική εικόνα για το κράτος των Σερρών. Για την οικονομία του, τις κοινωνικές του σχέσεις, την εθνική σύνθεση του πληθυσμού. Για τον κανονισμό του, τη θέση της Εκκλησίας, το ρόλο των Σέρβων και των Ελλήνων στην κρατική και εκκλησιαστική διοίκηση και το χαρακτήρα των σχέσεών του με τη Σέρβικη και τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Χάρη σ' αυτό το υλικό ξεκαθάρισε και κάποια βασικά χρονολογικά ζητήματα, όπως επίσης και το ζήτημα του εδάφους, το οποίο καταλάμβανε η περιοχή των Σερρών⁹.

Οι Σέρβοι, στην άσκηση της πνευματικής και της κοσμικής εξουσίας, δημιούργησαν κατάλληλες συνθήκες για την ανάπτυξη της σλάβικης λογοτεχνίας όχι μόνο στο Άγιον Όρος, αλλά και στην περιοχή των Σερρών¹⁰.

4. A. Дероко, *Неки споменици из српског времена у Серезу и околини*, Споменик САНУ 106 (1957) 63.

5. Б. Ферјанчић, *ό.π.*, σ. 69.

6. Г. Острогорски, *ό.π.*, σ. 10.

7. G. Subotić, «Η τέχνη των βυζαντινοσέρβων ευγενών στην Ελλάδα κατά τις τελευταίες δεκαετίες του ΙΔ' αιώνα», *Βυζάντιο και Σερβία κατά τον ΙΔ' αιώνα – Διεθνή Συμπόσια 3*, Αθήνα 1996, σ. 172. Για τη βασίλισσα Ελένη πιο αναλυτικά, βλ. Ъ. Трифуновић, *Монахиња Јефимија, књижевни радови*, Крушевац 1983, και δεύτερη έκδοση Крушевац 1992.

8. Г. Острогорски, *ό.π.* (1965), σ. 1.

9. Г. Острогорски, *ό.π.*, (1965), σ. 2.

10. Ъ. Трифуновић, *ό.π.*, (1992), σ. 13.

Εκτός από τους καλούς γραμματείς, μεταφραστές και εικονογράφους των σλάβικων χειρογράφων, ο δεσπότης Uglješa, οι Σέρβοι άρχοντες και ο μητροπολίτης των Σερρών, ήξεραν να συγκεντρώνουν και ταλαντούχους ζωγράφους¹¹. Προετοιμαζόμενος για τον πόλεμο εναντίον των Τούρκων, ο δεσπότης έκανε πολλές δωρεές κι αφιερώματα στα αγιορείτικα μοναστήρια¹². Ο πληθυσμός του κράτους των Σερρών αποτελείτο από δύο βασικά στοιχεία: το ελληνικό και το σλάβικο. Σπάνια αναφέρονται άλλες εθνικότητες. Η μόνη εξαίρεση είναι οι Βλάχοι, για τους οποίους διαβάζουμε πιο συχνά¹³.

Αν και κατέβαλε πολλές προσπάθειες, ο Uglješa δεν κατάφερε να συμμαχήσει με το Βυζάντιο. Σε βοήθεια του απομονωμένου δεσπότη ήλθε μόνο ο αδελφός του, ο κράλλης Vukašin. Το φθινόπωρο του 1371 τα αδέρφια με το στρατό τους ξεκίνησαν, επιθυμώντας να διώξουν τους Τούρκους από τα Βαλκάνια. Η σύγκρουση έγινε την 26η Σεπτεμβρίου του 1371, κοντά στο Τσέρνομεν (Černomen), στη δεξιά όχθη του Έβρου (στα σερβικά Marica). Ο ενωμένος σέρβικος στρατός δεν κατάφερε να αποκρούσει τις επιθέσεις των Τούρκων. Μαζί με τους πολλούς Σέρβους στρατιώτες σκοτώθηκαν και τα αδέρφια Μπντανένιτς. Αυτή ήταν η μεγαλύτερη νίκη των Τούρκων πριν το 1453, αν κρίνουμε από τις επιπτώσεις που είχε. Το πρώτο αποτέλεσμα της ήταν η καταστροφή του κράτους των Σερρών, η οποία ως αποτέλεσμα είχε και την καταστροφή όλων των βαλκανικών κρατών¹⁴. Ο τόπος της μάχης, και σήμερα ακόμη, ονομάζεται Srb-Sindigi, που θα πει ο σέρβικος όλεθρος. Στη δε λαϊκή φρασεολογία, επεκράτησε μέχρι και σήμερα η έκφραση «τον παρέσυρε ο θολός Έβρος (=odnela ga mutna Marica)»¹⁵.

Ο αγιορείτης μοναχός Ησαΐας τελείωσε τη μετάφραση στα σερβοσλάβικα του Διονυσίου Αρεοπαγίτου, την περίοδο ακριβώς της μάχης του Έβρου, «στο χειρότερο των κάκιστων καιρών»¹⁶. Παρουσίασε πολύ ζωντανά την εικόνα της αποφασιστικής εκείνης μάχης και των αποτελεσμάτων της, στο κωδικογραφικό σημείωμα της μετάφρασης¹⁷. Οι Τούρκοι δεν κατέκτησαν αμέσως το κράτος του Uglješa, όπως λάθος αναφέρει ο Ησαΐας. Όμως, την περιοχή των Σερρών κατέκτησαν οι Βυζαντινοί και την κράτησαν έως το 1383, όταν οι Σέρρες έπεσαν τελικά στα χέρια των Τούρκων¹⁸.

Ο Γκάβρο Α. Škrivanić αφιέρωσε μία μελέτη για τη μάχη του Έβρου, γιατί αν και τα κύρια γεγονότα, αναφορικά με τη σύγκρουση ήταν σχετικά γνωστά, υπήρχαν ακόμη πολλά στοιχεία, τα οποία απαιτούσαν περισσό-

11. Ђ. Трифуновић, *ό.π.*, (1992), σ. 16.

12. Д. Љ. Кашић, *Деспот Јован Угљеша као ктитор светогорског манастира Симонопетре*, Богословље, XX (XXXV), 1 и 2, Београд 1976, σσ. 29-63.

13. Г. Острогорски, *ό.π.*, (1965), σ. 43.

14. Г. Острогорски, *ό.π.*, (1965), σ. 143.

15. В. Ђоровић, *Историја Југославије*, Београд 1933, 171.

16. Ђ. Трифуновић, *ό.π.*, (1992), σ. 16.

17. Ђ. Трифуновић, *Писац и преводилац инок Исаија*, Крушевац 1980.

18. Г. Острогорски, *ό.π.*, σσ. 143-146.

τερη μελέτη¹⁹. Αναφέρει ότι στη серβική ιστοριογραφία για τη μάχη του Έβρου και για τα γεγονότα σχετικά μ' αυτή έγραψαν οι: J. Rajić, I. Ruvarac, Lj. Kovačević, P. Srećković, St. Novaković, J. Mišković, St. Stojanović, K. Jireček, V. Čorović, V. Belić, T. Tomoski και P. Tomaš²⁰. Η περιγραφή της μάχης από τον J. Rajić, και από τον P. Srećković, έχει ξεπεραστεί από τη μελέτη του St. Novaković. Τα καινούργια δεδομένα, τα οποία ήταν άγνωστα στον Novaković, προκάλεσαν αναθεώρηση ορισμένων θέσεών του. Είναι χρήσιμη η μελέτη του Ruvarac, ο οποίος πρώτος έστρεψε την προσοχή στη σημασία της βιογραφίας του Στέφανου Lazarević (1389-1427) από τον Κωνσταντίνο Φιλόσοφο²¹. Ο Kovačević εξακρίβωσε την ημερομηνία της μάχης και ο J. Mišković έλυσε το ζήτημα του τόπου όπου έγινε η μάχη²². Οι υπόλοιποι συγγραφείς περιέγραψαν, τηρουμένων των αναλογιών, τη μάχη σύμφωνα με τον Novaković. Από υπάρχουσες πηγές και ιστορική βιβλιογραφία πρέπει να ληφθεί υπόψη το σημείωμα του μοναχού Ησαΐα, το σημείωμα του Βλάντισλαβ Γραμμάτικ, και του πατριάρχη Παΐσιου²³. Σύμφωνα με τα δεδομένα, τα οποία αναφέρει ο Škrivanić, από τα τρία παλαιά серβικά χρονικά του τέλους του ΙΔ' αιώνα, του Τσετίνιε, του Πεκειίου και της Κοπρίβνιτσας, εκτός από την αναφορά της ήττας στον Έβρο, άλλα δεδομένα που να δι-αφωτίζουν τη μάχη δεν υπάρχουν²⁴. Ο Lj. Maksimović γράφοντας για το τέλος του Μεσαίωνα στα Βαλκάνια, ως ιδεολογική αντιμετώπιση της καταστροφής, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι οι μάχες του Έβρου (1371) και του Κοσσυφοπεδίου (1389) άλλαξαν ουσιαστικά την πολιτική κατάσταση στη

19. Г. А. Шкриванић, *Битка на Марици 26. септембра 1371. године*, Војноисторијски гласник, бр. 3, Београд 1963, с. 72.

20. И. Раич, *Историја разних словенских народова напаче Болгарова, Хорватава и Сербова*, в Виен, 1794, II, сс. 687-693. И. Руварац, *Хронолошка питања о времену битке на Марици*, Годишњак Николе Чупића III, 1879, сс. 220-222. Љ. Ковачевић, *Неколико хронолошких исправака у српској историји*, Годишњак Николе Чупића III, 1879, сс. 404-416. П. Срећковић, *Историја српског народа II*, Београд 1888, сс. 768-774. Ст. Новаковић, *Бој на Марици 1371. године*, Ратник XXVIII, 1893, сс. 1-38 (С. Ћирковић: *Допуне и објашњења*, 1960, сс. 186-196). Ј. Мишковић, *Један прилошчић Маричком боју*, Глас СКА LVIII, 1900, сс. 109-113. Ст. Станојевић, *Историја српског народа*, Београд 1910, сс. 156-159. К. Јиречек, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, 1876, сс. 328-329. *Историја Срба I*, превео Ј. Радонић, Београд 1952, с. 251. В. Белић, *Народна Енциклопедија II*, Загреб 1919, с. 784. *Историја народа Југославије I*, Београд 1953, сс. 414-415. П. Томац, *Битка на Марици*, Војноисторијски гласник I, 1956, сс. 61-74.

21. И. Руварац, *о.п.*, сс. 214-216. Konstantin Filosof i njegov Život Stefana Lazarevića despota srpskog, εκδ. V. Jagić, *Glasnik Srpskog Učenog Društva* 42 (1875) 317.

22. Љ. Ковачевић, *о.п.*, сс. 414-416. Ј. Мишковић, *о.п.*, сс. 109-113.

23. Љ. Стојановић, *Стари српски записи и натписи III*, Београд 1905, с. 43. Владислав Граматик (писао 1469) ГСУД XXII, 1867, с. 287. Легенда св. Јована Рилског, написана око 1453-1479, Зборник К. Јиречека I, сс. 401-401. Patrijarh Pajsije, *Život cara Uroša*, GSUD XXII, 1867, сс. 222-226.

24. Г. А. Шкриванић, *о.п.*, (1963), с. 74.

στρατηγική θέση των σερβικών χωρών²⁵. Όμως, το σερβικό κράτος επέζησε και από τις δύο αυτές δοκιμασίες, αλλά παρέμεινε μικρότερο, υποτελές στους Τούρκους και περιορισμένο προς το Βορρά²⁶.

Λίγα είναι γνωστά για την τύχη της βασίλισσας Ελένης μετά τη μάχη του Έβρου. Δεν ξέρουμε πότε έγινε μοναχή και πότε έφυγε από την περιοχή των Σερρών. Είναι βέβαιο όμως, ότι πριν από τη μάχη του Κοσσυφοπεδίου (1389) ήρθε στη Σερβία, μάλλον ως Ευφημία μοναχή. Ο Đorđe Trifunović, γράφοντας για το λογοτεχνικό έργο της Ευφημίας μοναχής, αναφέρθηκε επίσης στις Σέρρες και τη γύρω περιοχή²⁷. Το συγγραφικό της έργο έχει σημαντική θέση στη σερβική λογοτεχνία του δεύτερου ημίσεως του ΙΔ΄ αιώνα, όπως εξίσου σημαντικό είναι το έργο της στη χρυσοκεντητική και την υφαντική κατέχοντας περίοπτη θέση στη μεσαιωνική τέχνη²⁸.

Η Μάρα, η κόρη του Đurađ Branković και πρώην σουλτάνα του Μουράτ Β΄, έφυγε από το Σμέντρεβο το Μάιο του 1457, λόγω της κατάστασης, η οποία είχε δημιουργηθεί μετά από το θάνατο του Đurađ. Ο Μεχμέτ Β΄ της έδωσε την περιοχή γύρω από το Γιέζεβο (Ježeno), κοντά στις Σέρρες²⁹. Στο Γιέζεβο η Μάρα έζησε περίπου τριάντα χρόνια και πέθανε το 1487 στην ηλικία των 86-87 χρονών³⁰. Αναφορικά με τη ζωή και το θάνατό της στο Γιέζεβο, ο St. Novaković ήταν εκείνος ο οποίος αναφέρθηκε περισσότερο από όλους τους άλλους Σέρβους ιστορικούς³¹. Η Μάρα στο Γιέζεβο είχε το δικό της ανάκτορο, στο οποίο έζησε όχι τόσο ως πρόσφυγας αλλά σχεδόν ως βασίλισσα, η οποία στα γράμματα προς τους Ραγουσαίους (τα οποία σφράγιζε με τη σφραγίδα του πατέρα της, του Đurađ), υπέγραφε και σαν βασίλισσα και αυτοκράτειρα κυρά Μαρία³². Στο έγγραφο του Βλάντισλαβ Γκραμάτικ, σχετικά με την ανακομιδή των λειψάνων του αγίου Ιωάννου του Ρίλσκι, αναφέρεται ότι η Μάρα έμενε στο χωριό όπου ήταν το δικό της ανάκτο-

25. Lj. Maksimović, *Το τέλος του Μεσαίωνα στα Βαλκάνια ως ιδεολογική αντιμετώπιση της καταστροφής: η περίπτωση των Σέρβων*, Βαλκάνια και ανατολική Μεσόγειος (12^{ος} -17^{ος} αιώνες), Αθήνα 1998, σ. 142.

26. Lj. Maksimović, *Η εθνογένεση των Σέρβων στον Μεσαίωνα*, Αθήνα 1994, σ. 41.

27. Ђ. Трифуновић, *Μοναхиња Јефимија, књижевни радови*, Крушевац 1983 και Крушевац 1992.

28. Ђ. Трифуновић, *ό.π.*, σ. 7.

29. Για τις ονομασίες του οικισμού Ježeno, βλ. Π. Παπαγεωργίου, «Αι Σέρραι και τα προάστεια τα περί τας Σέρρας και η μονή Ιωάννου Προδρόμου», *BZ* 3 (1894) 299-300. Ν. Ζήκου, «Εξεβαί: ένας βυζαντινός οικισμός στο κάτω τμήμα της κοιλάδας του Στρυμόνα», *Μνήμη Μανόλη Ανδρόνικου*, Θεσσαλονίκη 1997, σ. 84. Π. Σαμσάρη, *Βυζαντινοί τόποι και μνημεία της κάτω κοιλάδας του Στρυμόνα. Ο σημερινός νομός Σερρών: Συμβολή στη μελέτη της ιστορικής γεωγραφίας και μνημειακής τοπογραφίας της περιοχής* (ανέκδ. διδ. διατρ.), Ιωάννινα 2004, σσ. 272-280.

30. А. Дероко, *ό.π.*, σ. 64. Babinger F.: *Witwensitz und Sterbeplatz der Sultanin Mara*, Pratzes G. (J. Bekker – Von, 1838), σ. 215.

31. Ст. Новаковић, *Царица Мара*, *Летопис Матице Српске*, σ. 174.

32. Јиречек – Радонић, *Историја Срба II*, 199. N. Jorga: *Geschichte der Osman. Reiches II*, 152. Miklosich: *Monumenta Serbica*, 514, σσ. 520-522.

ρο, μερικά στάδια από την πόλη των Σερρών, προς τη νότια πλευρά³³. Ο F. Babinger αντικρούει τον ισχυρισμό του Νοβακονιέ ότι η Μάρα, μετά το θάνατό της στο Γιέζεβο, θάφτηκε στο σχετικά κοντινό μοναστήρι της Κοσίνιτσα (κοντά στους Φιλίππους), και υποστηρίζει ότι ο τάφος της βρίσκεται στο Γιέζεβο. Αυτό το στηρίζει στον ηγούμενο της Κοσίνιτσας, ο οποίος το 1951 επιβεβαίωσε ότι στην Κοσίνιτσα δεν υπήρχε τάφος της Μάρας³⁴.

Ο Α. Дероко επισκέφθηκε τον τόπο την άνοιξη του 1956 και περιέγραψε την εξής κατάσταση: «το Γιέζεβο είναι ένα γνήσιο ελληνικό χωριό, στο οποίο δεν υπάρχει κανένας Σλάβος κάτοικος. Το παλαιό όνομά του έχει εξαφανιστεί και σήμερα λέγεται Δάφνη. Το χωριό βρίσκεται σε ένα λόφο, δίπλα στο ποταμάκι. Στο κέντρο του χωριού, μεταξύ των καινούργιων σπιτιών, υπάρχει μόνο ένας κατεστραμμένος πύργος, τον οποίο οι ντόπιοι αποκαλούν ο Πύργος της Μάρας. Έχει τετράγωνη βάση, με πλευρά γύρω στα 12 μ., και οι τοίχοι που απέμειναν έχουν σήμερα ύψος 15 μ. Φαίνεται ότι συστηματικά τον κατέστρεφαν, πιθανόν για να χτίσουν με τις πέτρες του καινούργια σπίτια. Γύρω από τον πύργο υπάρχουν πολλά καινούργια σπίτια, τα περισσότερα προσφύγων της Μικράς Ασίας. Οι χωρικοί λένε ότι οι τάφοι έχουν εξαφανιστεί κάτω από τα καινούργια κτίσματα. Για το τάφο της Μάρας κανείς δεν γνώριζε που θα μπορούσε να ήταν³⁵.

Όμως, σε απόσταση γύρω στα 800 μ Β.Δ. του χωριού, βρίσκεται πάνω από το ποταμάκι, μια μικρή βραχώδης ανηφοριά στην οποία υπάρχουν υπολείμματα μικρής μεσαιωνικής πόλεως». Ο Α. Дероко αναρωτιέται μήπως εδώ ήταν το ανάκτορο της Μάρας³⁶.

Ο Γιόβαν Φ. Τρυφουνόσκη έγραψε για την περιοχή της «Μακεδονίας του Αιγαίου». Η μελέτη του αποτελείται από δύο μέρη. Το πρώτο αναφέρεται στη γεωγραφία του τόπου και το δεύτερο στην κοινωνική ζωή του τόπου³⁷. Λέει ότι στα τέλη του 18^{ου} και στις αρχές του 19^{ου} αιώνα λόγω της ανάπτυξης του εμπορίου, οι Σέρρες ήταν μια από τις μεγαλύτερες πόλεις των Βαλκανίων! Κατά τον Τρυφουνόσκη, την εποχή εκείνη η πόλη των Σερρών ήταν μεγαλύτερη ακόμη και από την ίδια την Αθήνα, τη Σόφια και το Βελιγράδι³⁸.

Το βιβλίο του Ίβαν Ιβανιέ, *Η Μακεδονία και οι Μακεδόνες, ταξιδιωτικά σημειώματα*, και το δεύτερο μέρος του, *Η Μακεδονία και οι Μακεδόνες, περιγραφή του τόπου και του λαού*, περιέχει περιγραφές της περιοχής και του λαού, με τα γεωγραφικά, εθνογραφικά, στατιστικά και οικονομικό-εμπορικά στοιχεία και χαρακτηριστικά τους. Αποτελεί τον καρπό της

33. Гласник, XXII, σ. 265.

34. Α. Дероко, *ό.π.*, σ. 64.

35. Α. Дероко, *ό.π.*, σ. 64.

36. Α. Дероко, *ό.π.*, σ. 65.

37. J. Φ. Трифуноски, *Језејска Македонија*, Београд 1946, σ. 5.

38. J. Φ. Трифуноски, *ό.π.*, σ. 58.

δωδεκάχρονης παραμονής του στη Θεσσαλονίκη, στα Μπίτολα (Μοναστήριον), στα Σκόπια, στην Πρίστινα και στην Κωνσταντινούπολη. Ο Ίβαν Ιβανιέβιτς έκανε ταξίδια και σε πολλά άλλα γειτονικά μέρη των πόλεων αυτών, και με αυτό τον τρόπο ερεύνησε και εγνώρισε τη Μακεδονία και τους κατοίκους της. Μεταξύ των άλλων, περιγράφει και το μοναστήρι του αγίου Ιωάννου Προδρόμου στο Μενοίκιο όρος, βορειοανατολικά των Σερρών³⁹. Χαρακτηριστικό για τον Ιβανιέβιτς είναι ότι ασχολήθηκε πολύ με το ζήτημα της εθνικής σύνθεσης του πληθυσμού. Θεωρούσε ότι με το όνομα Μακεδονία χαρακτηρίζεται μία περιοχή και όχι ένας λαός. Επίσης θεωρούσε ότι ο μακεδονικός λαός είναι κατασκεύασμα των πολιτικών, με σκοπό να γίνει βάση για την ανεξάρτητη Μακεδονία, η οποία όπως και η Ανατολική Ρούμελη θα μπορούσε αργότερα να μετατραπεί σε βουλγάρικη επαρχία⁴⁰. Πίστευε επίσης ότι οι περισσότεροι σλαβομακεδόνες είναι Σέρβοι, τους οποίους οι Έλληνες θεωρούσαν ως σλαβόφωνους Έλληνες, γιατί δεν ανήκαν στην Εξαρχία, αλλά στο Οικουμενικό Πατριαρχείο. Οι ίδιοι είχαν αποδεκατιστεί από τους πράκτορες του βουλγάρικου κομιτάτου. Στο παράρτημα του δεύτερου βιβλίου υπάρχει η λεγόμενη Μαύρη βίβλος. Είναι κατάλογος όλων των Σέρβων οι οποίοι σκοτώθηκαν κατά την περίοδο 1897-1909 από τους πράκτορες του βουλγάρικου κομιτάτου στην περιοχή της Νότιας Παλαιάς Σερβίας και Μακεδονίας⁴¹.

Περιγράφει τις Σέρρες σαν μια πόλη νοικοκυρεμένη με εύπορους κατοίκους. Οι κάτοικοι των Σερρών ήταν εργατικοί και έξυπνοι άνθρωποι. Οι άντρες ήταν ψηλοί και μελαχρινοί και οι γυναίκες φημισμένες για την ομορφιά τους⁴². Από τα παλαιά χρόνια αυτή η πόλη ήταν γνωστή για την ανάπτυξη του εμπορίου και το πανηγύρι των Σερρών, στο οποίο έρχονταν και έμποροι από τη Σερβία, Βοσνία, Αυστρία, καθώς επίσης και από την Ασία και την Αίγυπτο. Κατά την περίοδο του Ιβανιέβιτς, στις Σέρρες, υπήρχαν ακόμη παλαιοί έμποροι, οι οποίοι πριν από 40-50 χρόνια έκαναν εμπόριο με τη Σερβία. Οι ίδιοι θαύμαζαν τους Σέρβους και τους επαινούσαν για την τιμιότητά τους. Στη Σερβία πουλούσαν βαμβάκι και καπνό, και από εκεί αγόραζαν ρακί από δαμάσκηνα, σαγιάκι, τραχύ ύφασμα και προϊόντα υαλουργίας από το παλαιό φημισμένο εργοστάσιο της Γιαγκοντίνας. Οι συνθήκες άλλαξαν και οι Σέρρες κατά την περίοδο του Ιβανιέβιτς, δεν είχαν πλέον καμία εμπορική σχέση με τη Σερβία⁴³.

39. И. Иванић, *Македонија и Македонци, путописне белешке*, Београд 1906, σσ. 57-88. Σχετικά με το μοναστήρι αυτό, βλ. V. J. Djurić, «Les Portraits des Serbes dans le monastere de St. Jean Prodrome au Mont Menecsee», *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την αρχαία στη μεταβυζαντινή κοινωνία, Πρακτικά - τόμος Β΄*, Σέρρες 1998, σσ. 399-405. Π. Σαμσάρη, *ό.π.*, σσ. 454-478.

40. И. Иванић, *ό.π.*, (1906), XI.

41. И. Иванић, *Македонија и Македонци, опис земље и народа II*, Нови Сад 1908, σσ. 578-593.

42. И. Иванић, *ό.π.*, (1906), σ. 31.

43. И. Иванић, *ό.π.*, (1908), σ. 571.

Σύμφωνα με τον St. Novaković, τα Βαλκάνια του 19^{ου} αιώνα, και ιδιαίτερα μετά το Συνέδριο του Βερολίνου, πάρα πολύ έμοιαζαν με τα Βαλκάνια του ΙΔ΄ και ΙΕ΄ αιώνα. Η μόνη διαφορά ήταν ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία του 19^{ου} αιώνα ήταν ισχυρότερη από την Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του ΙΔ΄ αιώνα. Παρατηρώντας προσεκτικά την περίοδο από το 1402 έως το 1414, αναδεικνύεται ξεκάθαρα η άρρωστη κατάσταση στα Βαλκάνια. Αντί ενωμένοι να εκδιώξουν τους Τούρκους, η πολιτική, αντίθετα, των χριστιανών αρχόντων της εποχής εκείνης ισχυροποίησε ακόμη περισσότερο την παραμονή των Τούρκων στα Βαλκάνια⁴⁴. Όλοι πίστευαν στην ίδια πίστη, αλλά όλοι ομολογούσαν διαφορετική πολιτική. Η ομόνοια της πίστεως δεν κατάφερε να κυριαρχήσει πάνω στα συγκρουόμενα μικρά συμφέροντα. Οι χριστιανοί των Βαλκανίων ποτέ δεν μπόρεσαν να λύσουν τις διαφωνίες τους ειρηνικά, ούτε να φτάσουν στην ένωση⁴⁵.

Όπως είδαμε, στη σέρβικη ιστοριογραφία σχετικά με τις Σέρρες και τη γύρω περιοχή, υπάρχουν μελέτες για την κατάκτηση των Σερρών υπό τον Στέφανο Dušan. Μελέτες για το κράτος των Σερρών, για τη μάχη του Έβρου και την άλωση της πόλης και της γύρω περιοχής από τους Τούρκους. Επίσης, υπάρχουν μελέτες για την ποιήτρια και κεντήστρα Ευφημία μοναχή, σύζυγο του Ιωάννη Uglješa. Μία εξίσου σπουδαία γυναικεία μορφή είναι η Σερβίδα σουλτάνα Μάρα Βρανκονιέ, η οποία έζησε στο Γιέζεβο, κοντά στις Σέρρες, κατά το ΙΕ΄ αιώνα. Σε μελέτες σχετικά με το 19^ο αιώνα, ο οποίος ήταν ιδιαίτερα σκληρός για όλους τους λαούς των Βαλκανίων, υπάρχουν επίσης περιγραφές των τόπων και των λαών, καθώς και γεωγραφικό, εθνογραφικό, στατιστικό και οικονομικό-εμπορικό υλικό.

ABSTRACT

GORDANA BLAGOJEVIĆ

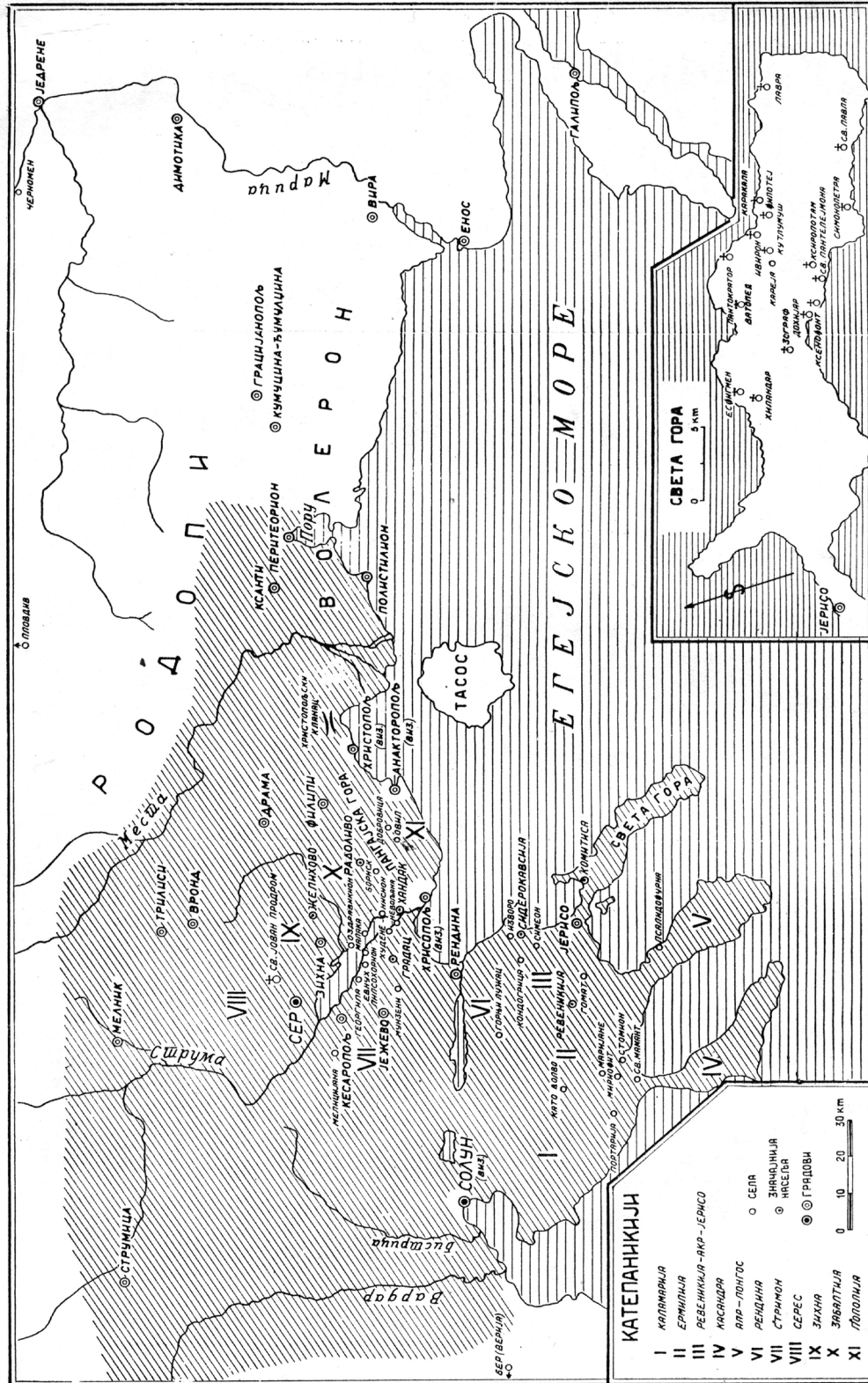
SERRES AND THE SURROUNDING AREAS IN SERBIAN HISTORIOGRAPHY FROM THE TIME OF THE TURKISH CONQUESTS TO THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY

The subject of this paper is Serres and the surrounding areas in Serbian historiography from the time of the Turkish conquests to the first half of the 20th century. It conducts a review of the Serbian writers who have dealt with the historiography of this area in the period in question and examines the subjects they have dealt with, as also their approaches to research into the area in question.

44. С. Новаковић, *Срби и Турци у 14. и 15. веку*, Београд 1960, с. 6.

45. С. Новаковић, *о.п.*, с. 379.

ΟΒΛΑΣΤ ΔΕΣΠΟΤΑ ЈОВΑΝА УГЉЕШЕ

SRBIJA U DOBA CARA DUŠANA

ΧΟΡΗΓΟΙ:

ISBN: 978-960-86390-8-9